

Zorándy Sára

Kipörög, bepörög

Vincze Kata Zsófia: *Visszatérők a tradícióhoz*
(L'Harmattan, 2009)

Margit Patrícia Eszter: *A zsidó menyasszony*
(Konkrét Könyvek, 2009)

Elsőre a két könyvnek nincs túl sok köze egymáshoz: az egyik egy száraz, de alapos szoc-antro vallástanulmány, a másik egy didaktikus lektúr autobiografikus elemekkel. Margit és Vincze különböző módon mutat be egy kortárs folyamatot országunkban: a bepörgés, bezsidulás folyamatát. Mindkét szerző felkészültnek ítélte magát arra, hogy, Vincze megfogalmazásában, „a keresztény kultúrában szocializálódott olvasó számára”¹ írjon, sőt, Margit regényét „bármelyik valláshoz tartozó, spirituális útkeresőknek”² ajánlja.

Sajnos az ilyen olvasóknak készült magyarázataink sokszor hagynak kívánnivalót maguk után. Margit könyvében érdekes döntés a chárédi-t úgy magyarázni mint „ultra ortodox zsidócska”³; Vincze ugyan nem értelmezi, de a chábádi magyarázata kiegyensúlyozottabb: kitér a történelmi háttérre és az európai rabbinátus Chábáddal szembeni kifogásaira is. Margitnál több ilyen pontatlanság található. Ugyanazon az oldalon beszél Sábát-ról és Tóra-ról⁴, de csak az előbbit magyarázza lábjegyzetben, az utóbbinak a jelentésére várni kell még vagy ötven oldalt, a *lason hárá*-ét pedig egyáltalán nem találni.⁵ Vélhetjük úgy, hogy nem fontos, hiszen regény, de ha a szerző már vette a fáradságot és elkészítette a sok tételből álló jegyzéket, akkor azt figyelmesebben kellett volna tennie. Vincze szövedete sem elég pontos, pedig neki komolyabb tervei is vannak vele: „Ahhoz, hogy a kulturális antropológia kutatásai számára nyelvileg is hoz-

záférhetőbbek legyenek a zsidó vallási hagyományon alapuló urbánus életvitel kulturális fordításai, értelmezései, szükséges kidolgozni egy adekvát terminológiai apparátust.”⁶ Vincze ezért is dolgozta ki a „fogalomtisztázó” fejezetet. Ezt olvasva, azt váránk, hogy mindenre magyarázatot találunk, hiszen még a *gettó* értelmezését is közli; sajnos azonban aki például nem ismeri a *haszid* szó jelentését, azt a szerző magára hagyja. A *Chábád Lubavics* alatt ugyan ott található, „Ukrajnából származó haszid irányzat”, de hogy mi az, azt már nem tudhatjuk meg.

Mindkét szerző jól tette volna, ha a kéziratán tovább dolgozik és húz a szövegből. Margit főhőse bepörög, ahogy Vincze magyarázza: „A ‘bepörög’ (ti. az ortodoxabb életforma felé) jelentése [...] a belső nyelvben a ‘becsavarodik’, ‘megbolondul’, ‘beszippantódik’ kifejezés szemantikai mezőjé-

vel is érintkezik.⁷ E hosszas folyamatot az olvasó végigkinlódja vele, és nem könnyű ennyi oldalon keresztül elviselni Dallos Saci kamaszos nyafogását: hideg van, túl nagy a melle, szeret-nem-szeret, a barátnőm sokkal jobban néz ki, az anyám utál, én is őt. Saci anyja önző, Saci pasija is önző, Saci első nemi aktusa pedig hosszú, kinlódó unalom. Azután következik a felületes filózás mindenféle zsidó és nem-zsidó fiatalokkal különböző izraeli ifjúsági szállásokon. Utóbbi is biztos része a bezsidulási folyamatnak, de jót tett volna a könyvnek, ha Margit kicsit szigorúbban szerkeszt. Ráadásul nem is hiszek Sacinak: túl folyamatos a *jófej duma*, a világon nincs, aki ilyen sűrűséggel beszél így, ezt valaki idősebb írta, aki beleéli magát a kamaszos stílusba.

Vincze pedig váratlanul elkezd írni az „oktatásról, nevelésről szóló felmérésekről”⁸ a budapesti visszatérés-történetek alfejezetben. Mintha korábban önálló alfejezetet szándékozott volna írni erről, és mivel az összegyűjtött anyagot nem akarta veszni hagyni, így hát bedolgozta a szövegbe. Sajnos más értelme nincs ennek a pár sornak. Hasonlóképpen meglepő, amikor több mint egy oldalon keresztül taglalja a vidéki démonizáló szokásokat⁹ a karácsonnyal kapcsolatosan. Biztos nagyon érdekes, csak éppen nincs összefüggésben a visszatérés-történettel, és a szerző nem is próbálja felépíteni ezt a kapcsolatot. A szövegrész így, elárvultan fölösleges eleme a könyvnek.

A bezsidulás különböző formái noha a legérdekesebb és talán legfontosabb megfigyelhető jelenségek a mai magyar zsidóságon belül, Vincze mégis nagyon szárazon tárgyalja a témát, Margit pedig olyan híg *csajos* stílusban, hogy nem tudom, a *Cosmo-girls*-ön kívül, ki olvassa még önszántából a könyvét. Vincze kötete a bevezetőkön kívül ad egy rövid történelmi áttekintést, részletesen leírja a visszatérés helyeit, a mozgalmakat, és csak utána következnek a „budapesti visszatérés-történetek”, minden szépségükkel: B. N.-ről, aki „nem gyakorló keresztény családból származik”, és aki „kamaszkorában ismerkedett meg a Chábád Lubavics irányzattal, ahonnan ugyanolyan gyorsan elmenekült, mint amilyen intenzitással és hirtelenséggel belépett”.¹⁰ Vincze teljes mértékben alárendelte a tanulmányainak a könyvet: a jó történetek, érdekes anekdoták esetlegesen

bukkannak fel, sokszor csak a lábjegyzetben, mint például a baál tsuváról, aki vallásos barátok előtt panaszodik, hogy Pé-száchkor nem brocholhat a maceszre, ezért még a Hanna étteremben sem élvezheti az ünnepet, de, írja Vincze, „a dolog pikantériája, hogy az illető férfi egy héttel e beszélgetés előtt gond nélkül megette a nem kóser francia sajtot”¹¹; vagy egy másik férfi: „Jogászként eleinte sokszor kínos volt egy hölgynek megmondani, hogy vallási okokból nem foghatok kezét. Persze leszeparatistabüdösztidóztak, aztán azóta kezét fogok.”¹² Kár, hogy a kérdezettek a szövegben nem kelnek életre, csupán időnként alátámasztják a szerző kutatási eredményeit. Vincze akkor adja a javát, amikor akadémi-kusan megalapozva csipkelődik: „A Chábád intézmények ‘első’, ‘egyetlen’, ‘egyetlen autentikus’, ‘a háború után először’, ‘csak itt’ és ‘csak most’ szignáljai a reklám sürgettető technikáival a posztmodern kognitív pszichológiában éppen divatos, ‘felzárkózási paranoiára’ apellálnak.” Vagy az asztrológiában, feng shui-ban és kabbalában érdekelt nőkről szóló lábjegyzetben: „a kicsit még ‘kezdőknek’, a saját ezoterikus érdeklődésükből való lépés a zsidó hagyományok felé éppen az ezotériára ráhangolható miszticizmus lépcsőjén át.”¹³ Úgy tűnik, Vincze függetlenítené magát a kutatástól, nincs is jelen, és csak az ilyen pillanatokban derül ki, hogy a műnek van szerzője, aki részt vett találkozásokon, beszélgetésekben.

Margit, Köves Slomó rabbi ajánlása szerint, „zsidó és nem zsidó olvasónak egyaránt” javasolt regénye feltehetően eltántorítja a nem-zsidó olvasókat az erősen zsidós nyitással. Ott a pasiles, a haverok, a pesti stílus, a holokauszt-túlélő nagypapa, és onnantól az összes biztos megálló: a Dohány utcai zsinagóga, a Radnóti, a Pozsonyi út, a nagymama, aki nem képes kidobni semmit, a Szent István park, a Lehel téri zöldségesek, a Béke Szálló cukrászdája, a Dunába lövés, a családi ragaszkodás az egyetemi végzettséghez, az Igéret Földje vagy Kommunizmus, az izraeli unokatesó, aki már nem tud magyarul, a nagymama, aki megpróbálja lebeszélni az unokáját a zsidóságával való foglalkozásról („Ne keresd a bajt, angyalom!”¹⁴), a pesti és vidéki zsidók közti különbség, a Hanukarácsony, és „az internetről származó fonetikus átírás-

sú dalszövegek¹⁵, a Chábád Hanuka-gyertyagyújtása a Nyugati téren, Szarvas, no meg az, hogy mindig tud mindenki mindenről mindent („Most kaptam az infót a Lázár Danitól, hogy az Efrájimnak van egy vidéki siksze csaja, aki most itt van Pesten látogatóban¹⁶). És ott van még a pesti éjszaka, az Almássy térrel, a Tilos az Á-val, és a Picasso Point-tal, valamint a Vincze és előtte mások által említett hallgatások is („A legtöbbjükről eddig nem is sejtettem, hogy zsidók, mert se az átkosban, se azóta nem volt ez beszédtema.”¹⁷)

Aki olyan könyvre vágyik, mint amilyent Bódis Kriszta szerkesztő leír a saját ajánlásában, egy kis párbeszédben:

- Szerelmes regény?
- Persze.
- Romantikus?
- Így is lehet mondani.
- Csábíts el!
- Ha azt mondom olyan helyekre kalauzol, ahova még magyar szerző soha?
- Hallgatom...
- Rejtett magyar és izraeli vallásos közösségek. Kabbala, meditáció, jóga, hippik... Spirituális, identitás-keresés, misztikus családtörténet...
- Tudod még fokozni?
- Nem akármilyen női irodalom és női narratíva. Szexualitás, lélek új szempontból, új hangon...

...az lehet, hogy nagyobb élvezettel olvashatja Elisabeth Gilbert *Ízek, imák, szerelmek* című könyvét, amely angolul 2006-ban jelent meg, három évvel az Amerikában élő Margit könyve előtt. Utóbbi kötetben is egy újtját vesztett nő történetét követheti, aki emberekben, országokon át megismeri önmagát. Hasonlóképpen van benne nem-is-olyan-igazi-nagyszerűség, van benne spirituális elmélyülés, ráadásul összeszedettebben, mint Margitnál; van benne egzotikus ország, és az igaz szerelem megtalálása, mindez neurotikus zsidómáz és ócska testiség nélkül. Mindkét könyv három részből áll: az elsőben kiderül, hogy Valami Hiányzik, a másodikban Keresés zajlik, a harmadikban pedig mindkét főhősnő megtalálja amit keresett: önmagát, és ezzel együtt a szerelmet.

Gilbert regénye sem egy csodamű, de színvonalra Margit könyvéénél egyenletesebb. Margit könyvének második részében Saci már nem kinlódik annyit, odatalál Izraelbe,

ahol találkozik Baruch Simcha vallásos hippivel is, aki mindenkit szeret és bölcs rabbinikus történeteket mesél a tábortűz mellett. Sacival még a jógáról is beszélgetnek: „Én is jógáztam már, de nem vagyok valami nagymester benne – mondtam szolidan, egy szívószállal babrálva. A berlini fal leomlása után kezdtek újra teret nyerni Magyarországon a szocializmus idején kirekesztett keleti spirituális tanok. Amit lehetett, én is kipróbáltam.”¹⁸ Látom magam előtt a kicsit idétlen huszonévest, ahogy angolul elmondja pont ezt Baruch Simchának, miközben a szívószálal babrálja. Nem ez az egyetlen alkalom, amikor kiszól a szövegből a 34 éves szerzőnő, a 21 éves Saci helyett: „Másnap S.O.S. megbeszélésre hívtam Krisztát és Zsófikát a Hunnia mozi fölötti kis kávézóba, ahol akkoriban még lehetett nyugodtan csevegni az icipici asztalok melletti óriáskanapék csipke díszpárnáinak megnyugtató melegében.”¹⁹

Margit könyve túl híg és túl hosszú, mint ha egyszerre több könyvet írt volna: egy csajos novellát, egy térítő jellegű becsiduláló önéletrajzot és egy hippiregényt egzotikus emberekről, országokról. Nem sikerült mindezt egy könyvben összehoznia. Vincze könyve viszont hiánypótló: gondosan feltérképezte a témát. Bár interpretációja nem mindig elegáns, vagy az olvasó számára élvezhető, de aki végigrágja magát a kötetben, új információkhoz jut.

¹ Vincze, 98.

² Margit, 3.

³ Margit, 394.

⁴ ibid., 63.

⁵ ibid., 194.

⁶ Vincze, 183.

⁷ ibid., 96.

⁸ ibid., 137.

⁹ ibid., 163.

¹⁰ ibid., 124.

¹¹ ibid., 179., lábjegyzet

¹² ibid., 202., lábjegyzet

¹³ ibid., 86.

¹⁴ Margit, 40.

¹⁵ ibid., 72.

¹⁶ ibid., 103.

¹⁷ ibid., 13.

¹⁸ ibid., 261.

¹⁹ ibid., 271.